

הוראת מגילת רות פרק ב (שני שיעורים)

מפת הלמידה:

פסוקים א-ג	אפיון דמות: בועז (אפיון ישיר) ורות רקע: מתנות עניים
פסוקים ד-ז	דמותה של רות כפי שהיא עולה משאלתו של בועז ומתשובת הנער. ביסוס טענה בפסוקים: הקניה ותרגול
פסוקים ח-טז	החסד שעשה בועז, החסד שעשתה רות ביסוס טענה- תרגול שני
פסוקים יז-כג	סיכום
מבט כללי	אפיון דמות של רות כינויים (כלי לאפיון דמות): הקניה ותרגול
סיכום:	
- מה למדנו?	
- מה למדנו לעשות?	
הקשר אישי והקשר רחב (ארמזים)- רשות.	

מפת הצבעים:

הקשר אישי והקשר רחב	הצעת הוראה	מיומנות- הקניה	פרשנות מלווה	רקע- מצוות התורה
------------------------	------------	----------------	--------------	---------------------

פתיחה

את קריאת פרק ב נחלק לשלושה חלקים. בכל אחד מן החלקים מתקיימת שיחה

א-ז רות יוצאת ללקט בשדה (שיחת בעז ונערו)

ח - יז יחסו של בעז לרות - (שיחת בעז ורות)

יח - כג רות שבה לבית נעמי - (שיחת נעמי ורות)

עיקרו של פרק ב מתרחש בשדה, כאשר רות יצאה ללקוט שיבולים כדי לקיים את נעמי ואת עצמה. נעמי ורות ששבו ליהודה בזמן קציר שעורים התקיימו בזכותן של מצוות מתנות עניים. באמצעות תיאור ההתרחשות בשדה נלמד על הדרך בה קוימה מצוות הלקט ועל המורכבות שהתלוותה אליה לעיתים.

נקרא את שתי השיחות המתקיימות בשדה: השיחה בין בועז ונערו והשיחה בין בועז לרות. מתוך פרטי השיחות נלמד על הבחירה של בועז, שהשכיל לראות את מעלותיה של רות. נמנה את החסדים שגמל אתה, הן במעשה (ההנחיות המיוחדות

שהנחה את רות ואת הקוצרים, שאפשרו לרות ללקט בנוחות ולאכול עם הקוצרים) והן במילים הטובות ובשבחים שהרעיף על רות.

היציאה של רות אל השדה מאפשרת לנו ללמוד עליה ולהכיר אותה. נתבונן בפסוקים המתארים את מעשיה - נלמד על היוזמה והחריצות שלה, האחריות לכלכלתה של נעמי, הכרת הטוב. מתוך מדרש חז"ל נלמד גם על צניעותה והזהירות שלה שלא ללקט את מה שלא ניתן לה.

פרק ב מהווה התקדמות בהיבט הכלכלי: נעמי ורות משיגות מזון - אמנם מן הצדקה. אך למרות התקווה שהתעוררה בעקבות המפגש עם בועז קרוב המשפחה, בסימומו של הפרק הן עדיין בודדות.

בהוראת הפרק נתקדם בהקניית מיומנות אפיון דמות, ונקנה מיומנות נוספת: ביסוס טענה מתוך הכתובים.

דגשים בהוראת פרק ב

מיומנויות: אפיון דמותם של בועז ושל רות (כלי: כינויים), ביסוס טענה מתוך הכתובים.
מושגים: מתנות עניים, ביטויים שונים של חסד.

מהלך

פסוקים א-ג: פתיחה

ננחה את התלמידים לאסוף את המידע העולה מן הפסוקים על בועז ועל רות.

בועז:

- קרוב משפחה של אלימלך
 - הכינוי "גיבור חיל" הוא אחת הדוגמאות (הפחות נפוצות) לאפיון ישיב של דמות תנ"כית.
נסביר את הביטוי "גיבור חיל":
 - "גיבור" ו"חיל" עשויים להיות קשורים בכוח צבאי, על דוד נאמר שהוא "גיבור חיל ואיש מלחמה" (שמואל א ט ז יח).
 - אחת התכונות של השופטים שהציע יתרו למנות הוא "אנשי חיל" (שמות יח, כא). רש"י (שם) מסביר: "אנשי חיל - עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים".
 - רש"י (דברי הימים א כו ח) מסביר: "איש חיל" - לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני חשוב וכן 'הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל'".
- (הוראת פירושי רש"י היא רשות. על התלמידים לדעת שהביטוי "גיבור חיל" מלמד על כוח, חשיבות ועושר).

רות:

- גילתה יוזמה, קיבלה את האחריות לכלכלת המשפחה הקטנה.
- "וּתְלַךְ וּתְבֹא וּתְלַקֵּט בְּשָׂדֵה אַחֲרֵי הַקְּצָרִים" (פסוק ג)
נציג שני מדרשים (השני מהם מובא בפירוש רשי):
- 1. שבת קיג, ב: "ותלך ותבא ותלקט בשדה, אמר רבי אלעזר שהלכה ובאת הלכה ובאת עד שמצאה בני אדם המהוגנין [=אדם הגון: ישר, ראוי וכדו'] לילך עמהם"

2. רש"י: ותלך ותבא ותלקט בשדה - מצינו במדרש רות: עד לא אזלת [= הלכה] אתת [=חזרה לביתה] שהוא אומר ותבא ואחר ותלקט? אלא שהיתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה, והלכה ובאה וחזרה לעיר כדי לעשות סימנים וציונים שלא תטעה בשבילים ותדע לשוב".

[הסבר המדרש: על פי המדרש הפועל 'ותבא' משמעותו חזרה לבית נעמי. המדרש לומד מן הפסוק שרות הלכה לשדה - 'ותלך', שבה לביתה - 'ותבא' ואז ליקטה - 'ותלקט'. המדרש שואל האם רות שבה לביתה "ותבא" לפני שלקטה "ותלקט"?

המדרש עונה לשאלתו - אכן, לפני שרות החלה ללקט היא הלכה לשדה וחזרה לביתה כדי לסמן לעצמה את הדרך הנכונה מן השדה לבית נעמי]

נשאל:

- אילו מילים בפסוק הם המקור לדברי המדרשים?
- איך מבינים המדרשים את המילה "ותבוא"?
- מהי השאלה ששואלים המדרשים?
- נאסוף את העולה מהמדרשים על דמותה של רות:
- איזו מידה של רות עולה מן המדרש הראשון, ואיזה מסר נוכל ללמוד ממנו?
- מה מלמד אותנו המדרש השני על מצבה של רות בהגיעה לבית לחם? מה נוכל לומר על ההצעה שלה ללכת ללקט בשדה לאור מצב זה?

ברקע הדברים: מתנות עניים

פרק ב מתחיל בתקופת קציר השעורים (פרק א פסוק כב, תקופת הפסח) ומסתיים בקציר החיטים (פרק ב פסוק כג, תקופת הקיץ). לימוד הפרק מאפשר לנו להכיר מציאות ממשית של קיום מצוות מתנות עניים, על הקשיים והמורכבות המתלוות אליה.

נקרא את הציווי על מתנות עניים: "וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם: לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לְקָצֵר, וְלִקֵּט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט. וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲזֹל, וּפְרִי כִרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט - לְעֹנֵי וְלְגֵר תַּעֲזֹב אֹתָם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט, ט-י)

"כִּי תִקְצֹר קִצִּירְךָ בְּשֵׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֲמֹר בְּשֵׂדֶךָ: לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ - לְגֵר לִיתּוֹם וְלְאֻלְמָנָה יִהְיֶה. לְמַעַן יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדִידְךָ" (דברים כד, יט).

ננחה את התלמידים למצוא את המצוות השונות המוזכרות בפסוקים. נמיין אותן למצוות בשדה ולמצוות בכרם. נמצא גם את מטרת המצוות המוזכרת בפסוקים.

(הבהרה: מצוות מתנות עניים עומדת ברקע הפרק. חשוב שתלמידים יכירו את המצווה, אך הם לא יישאלו על פרטי המצווה).

פסוקים ד-ז: השיחה בין בועז לנער

נקרא את השיחה בין בועז לממונה על הקוצרים (המילה "נער" עשויה להטעות כאן, נשים לב לתפקידו של הנער).
שאלתו של בועז

בועז שאל את נערו הממונה על הקוצרים "למי הנערה הזאת". יתכן שנוכל ללמוד מהשאלה שבעלי השדה הכירו את העניים הלוקטים בשדה. נעיין בשני פירושים המבהירים את סיבת התעניינותו של בעז בנערה שבשדה.

1. ראב"ע: (ה) למי הנערה הזאת - .. אולי שאל את הנער כי ראה לבושה כבוש ארצה [מואב] ודרך הדרש ידוע.

2. רות רבה (וילנא) ד: "למי הנערה הזאת ... , אלא כיון שראה אותה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה,

כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת...

כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה,

כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר".

נשאל:

- ע"פ כל אחד מהמקורות, מהו המאפיין המיוחד של רות שהביא את בועז לשאול מי היא?
- המדרש מתייחס למידת הצניעות של רות. אילו היבטים של צניעות מתאר המדרש?
- "כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר"- מהי המידה הנוספת העולה מן המדרש?

תשובת הנער

נקרא את תשובתו של הנער, נבחין בכינוי שבו הוא מכנה את רות: "נערה מואביה" ונחשוב מה מלמד הכינוי על יחסו ויחסה של הקהילה בבית לחם לרות.

נעיין בפרשנים השונים. יש ששמעו בדבריו של הנער הממונה על הקוצרים תיאור חיובי של רות ופעולתה בשדה בועז, ויש ששמעו בדבריו ביקורת כלפיה:

○ "התחיל הנער מספר בשבחה ובצניעות שבה" (רות זוטא ב, ז).

[השבח שהנער משמיע הוא המחויבות של רות לנעמי, ותיאור חריצותה: מאז הבוקר היא לא חדלה מלקוט].

○ "בדברי הנער שומעים טון שלילי. מבחינתו העיקר הוא שמדובר בנערה מואביה..." הנער אומר: "אלקטה נא ואספתי בעמרים", אך רות אמרה: "ואלקטה בשיבולים". הנער אומר שרות אינה מכירה את הכללים שמותר לקחת רק שיבולים אלא לוקחת עומרים [=חבילת שיבולים אגודה]. לא זו בלבד שהיא מלקטת עומרים, אלא שכל היום היא רק אוספת ולא נחה. טון הדברים הוא שלילי, הנער רואה את מעשי רות באור שלילי". (מפגש בועז ורות, הרב דוד סבתו).

כאן נוכל לתרגל מיומנות נוספת: ביסוס טענה מתוך הכתובים.

ביסוס טענה מתוך הכתובים: הקניה

דרשנים, ופרשנים מבחינים בפרטי הפסוקים ובשאלות העולות מהם, ומתוך כך טוענים טענה המרחיבה ומעמיקה את הבנת הכתובים. בהוראת תנ"ך נרצה שהתלמידים ידעו לעשות את התהליך ההפוך: לפגוש ציטוט מתוך פירוש, מדרש או מאמר, להבין אותו ולדעת להביא ראיות התומכות אותו מתוך הכתובים (ולחילופין - להקשות ולשאול על הפירוש). חשיבותה של מיומנות זו היא בכך שהיא מחייבת הבנת הפרשן ומחזירה אותנו לקריאה מדויקת של פסוקי התנ"ך תוך שימת לב לפרטים.

ביסוס טענה מתוך הכתובים- תרגול ראשון:

נשאל את התלמידים מה רוצה הנער אשר על הקוצרים לומר בתשובתו לבעז: האם הוא משבח את רות או מבקר אותה? ננחה אותם לבסס את תשובתם מתוך הפסוקים, ולהסביר את הביסוס.

מטרתנו היא להביא את התלמידים להבחין בפרטי הפסוקים.

(שימו לב- בהמשך השיעור מוצע תרגול נוסף לאותה מיומנות, ברמת מורכבות גבוהה יותר).

פסוקים ח-טז : השיחה בין בועז לרות

בניגוד לממונה על הקוצרים, שראה את רות כמואביה ("וַיַּעַן הַנָּעַר הַנָּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׂבָה עִם נְעָמִי מְשֻׁדָּה מוֹאֲבִי", ו), בועז, בעל השדה, קיבל את רות וגמל אתה חסד, למרות שהייתה זרה גם עבורו.

נקרא את הפסוקים, נחח את התלמידים למצוא בפסוקים ביטויים שונים של חסד : חסד במעשים וחסד במילים .
נשאל :

- אילו הנחיות מעשיות מצאנו בדבריו של בועז לרות?
- אילו הנחיות נתן בעז לקוצרים בשדה?
- איך כינה את רות? באילו דרכים עודד אותה?
- נשים לב לדבריה של רות : על מה היא הודתה לבעז? מה מתוך החסדים היה המשמעותי לה ביותר?

נלמד מדרש :

וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד לִי כָּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוּתְךָ אַחֲרַי מוֹת אִישׁךָ וַתַּעֲזִבִי אֲבִיךָ וְאֶמְךָ רות רבה (וילנא) פרשה ה : [יא] ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לי... ותעזבי אביך ואמך מעבודת כוכבים שלך, שנאמר (ירמיה ב') אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי.

נשאל :

- אילו מילים בפסוק הם המקור לדברי המדרש?
- איך מסביר המדרש את המילים "אביך ואמך", ואיך הבנו אותן עד קריאת המדרש?
- לשם מה מצטט המדרש את הפסוק מספר ירמיהו?
- מהו השבח של רות העולה מן הפשט, ומהו השבח העולה מן המדרש?

ביסוס טענה מתוך הכתובים- תרגול שני :

בתחילת השיעור הכרנו את הציווי בתורה על מתנות עניים.

"מכלל הן אתה שומע לאו"- מתוך ההנחיות של בועז לרות נוכל לתאר את הקשיים והמורכבות סביב קיום המצווה בפועל: המתח בין הקוצרים לבין המלקטים שעשוי לבוא לידי ביטוי בגערות, הגבולות הברורים לגבי אוכל ומים.

"...ברקע של הסיפור עומדת ההלכה של לקט, הדרך האולטימטיבית לפרנס את העניים. אך יש שתי דרכים במימוש הלכה זו. דרך אחת מיוצגת בדברי הנער. יש התנגשות אינטרסים - האינטרס של הנער שהעניים יקחו כמה שפחות, ולכן רואה בעין רעה את העובדה שרות הגיעה ללקט. יכול להיות שמציאות זו מגיעה אף לכדי ניצול העניות שבאות ללקט. כנגד זה יש דרך אחרת שאותה מייצג בועז. בועז מייצג את הגישה שמרחיבה את מצוות הלקט הרבה יותר. המצווה הספציפית מורחבת לדרך שלמה לגעת בנפש של אדם ולהציל נפש אחת. בועז יודע מאיפה רות הגיעה, מה הצרות שלה ומה הבעיות שלה בשדה זה. בועז הופך את המצווה ממצוות חסד מצד הדין, למצוות חסד אמיתית - בין אם זה בדיבור, בין אם זה במעשה, ובין אם זה בציווי לתת לה ללקט יותר" (מפגש בועז ורות, הרב דוד סבתו).

נציג לתלמידים את הטענות הבאות :

- "מתוך ההנחיות של בועז לרות אנחנו לומדים שלעיתים קיום מצוות מתנות עניים לווה בקושי ובמתח".

○ "בועז הפך את מצוות לקט ממצוות חסד מצד הדין לדרך שלמה ועמוקה של חסד- בדיבור ובמעשה".

מה עלינו לעשות כדי לבסס טענה?

- להבין את הטענה
 - לחשוב אילו ציטוטים אנחנו מחפשים (למשל, כדי לבסס את הטענה השנייה אנחנו צריכים למצוא במה הרחיב בועז את המצווה, ולהראות הן דיבור והן מעשה).
 - למצוא את הציטוטים המתאימים, להעתיק אותם (ורק אותם- לא פסוק שלם), להסביר את הציטוט וכיצד הוא מבסס את הטענה.
- ננחה את התלמידים לבסס כל אחת מן הטענות.

פסוקים יז-כג : רות שבה לבית נעמי

נקרא את השיחה השלישית בפרק : השיחה בין נעמי לרות עם שובה של רות. כדי להבין את הפסוקים נשאל מה ידעה נעמי לפני השיחה ומה היא יודעת אחריה, וכן מה ידעה רות לפני השיחה ומה היא יודעת כעת.

נשאל את התלמידים מהו השינוי שחל בפרק ב במצבן של נעמי ורות, ואיזה מהחוסרים שלהן החל להתמלא. נתייחס להיבט הכלכלי וגם לתקווה שהתעוררה בהיבט המשפחתי, ושלעת עתה היא תקוה נכזבת.

פרק א הסתיים בייאוש עמוק : חוסר כלכלי, חוסר במשפחה ובשייכות.

בפרק ב החל החוסר הכלכלי להתמלא, ודבריה של נעמי רומזים גם לאפשרות מילוי המחסור במשפחה : "קרוב לנו האיש מגאלנו הוא", אולם דווקא הפסוק החותם את הפרק מאכזב : "ותדבק בגנערות בעז ללקט עד פלות קציר השעורים וקציר החטים ותשב את חמותה", תקופת הקציר (כשלושה חודשים) תמה, ונעמי ורות עדיין לבדן.

דמותם של רות ושל בועז בפרק ב

בפרק א הכרנו את מסירותה של רות לנעמי, ואת הנאמנות שלה לעם ישראל ולקב"ה. ההתרחשות בשדה אפשרה לנו להכיר פנים נוספות של רות. נאפיין את דמותה של רות בפרק ב מתוך התבוננות במעשים שלה.

הצעת הוראה

נוכל לומר על רות ש... הוסיפו הסבר. (כאן יש מקום לתשובות מגוונות, כל עוד הם מתאימות להקשר).	ציטוט מן הפסוקים
דוגמא : רות יזמה והציעה ללכת ללקט מזון, למרות היותה זרה. נוכל ללמוד על האחריות שלה לחמותה, היותה פועלת ויוזמת.	"ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו" (ב)
דוגמא : ע"פ עדותו של הנער היא התמידה ואספה שיבולים לכל אורך היום, דבריו מלמדים על החריצות שלה.	"וינען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא... ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שבתי הבית מעט" (ו-ז)

	"וַתִּפֹּל עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו מִדּוּעַ מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ לְהַפְרִינִי וְאֹנְכִי נִכְרְתָה" (י)
	"הֲגַד הַגֵּד לִי כָל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת חַמּוֹתֶיךָ אַחֲרַי מוֹת אִישֶׁךָ וַתַּעֲזֹבֵנִי אֲבִיךָ וְאִמֶּךָ..." (יא)
	וַתֹּאמֶר אֶמְצָא-חַן בְּעֵינֶיךָ אֲדַנִּי כִּי נַחֲמֶתְנִי וְכִי דַּבַּרְתָּ עַל-לֵב שִׁפְחָתְךָ וְאֹנְכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שִׁפְחֹתֶיךָ. (יג)
	"וַתִּשָּׁב מִצַּד הַקְּצָרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׁבַּע וַתִּתֵּר" (יד)
	פסוק נוסף :
	פסוק נוסף :

נוסיף כלי שלישי (בפרק א הקנינו שני כלים : מדרשי שם ומילה מנחה) שיסייע לנו בהיכרות עם דמותה של רות : הכינויים.

כינויים

כינויים- הקניה

כינוי הוא תואר המצטרף לשמה של דמות בסיפורי התורה והנביאים או מחליף שם זה. הכינוי עשוי לציין את מעמדו של הדובר (לדוג' המלך, המלכה) זיקתו המשפחתית (לדוג' בן... אבי... אשת...) ועוד. חז"ל והפרשנים השונים מציעים פעמים רבות משמעות לכינויים השונים. בכך הם מביעים את עמדתם העקרונית בדבר משמעותו וחשיבותו של הכינוי להבנת הסיפור, וסוללים עבורנו דרך להעמקת הקריאה בסיפורי התורה והנביאים. ממדרשי חז"ל ומן הפירושים השונים אנו למדים שהכינוי משמש את הכתוב להבעת עמדתו כלפי הדמות, כלפי מערכת היחסים הקיימת בין הדמות לדמויות אחרות וכדומה. לעיתים משמש הכינוי את הכתוב לרמיזה על נקודת המבט של הדמות בסיפור, על מחשבותיה תחושותיה. חז"ל מפנים את תשומת לבנו לכך שבאמצעות הכינוי, וללא אמירה מפורשת, רוצה התורה להעביר באופן מרומז מסרים המסייעים להעמקת הבנתנו בלימוד תורה. בנוסף לכינויים שמעניקה התורה לדמויות יש לשים לב כי הדמויות עצמן משתמשות בדבריהם פעמים רבות בכינוי ובכך הן מביעות עמדה ביחס לדמות, למעשה, למעמדה וכדו'.

נדגים את השימוש בכינויים באמצעות קטע מתוך מאמרה של נחמה ליבוביץ' [כיצד לקרוא פרק בתנ"ך](#).

(כדי להקנות את הכלי כדאי ללמד לפחות את אחת הדוגמאות) :

"נעין ... בששת הפסוקים הראשונים של פרק מב [בספר בראשית]...

א. ...ויאמר יעקב לבניו : למה תתראו...

ג. וירדו אחי-יוסף עשרה, לשבר בר ממצרים.

ד. ואת-בנימין אחי יוסף לא-שלח יעקב את-אחיו.

ה. ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים.

ו. ויבאו אחי יוסף וישתחוּ-לו אפים ארצה.

אנו רואים שאותו נושא (עשרת האחים) מכונה בפי הכתוב בכינויים שונים :

בני יעקב, אחי יוסף, אחי בנימין, בני ישראל, ושוב אחי יוסף. וכבר עמדו המפרשים הקדמונים על כך, מה רמזים טמונים בחילוף-כינויים זה. יעקב מדבר אל בניו ושולחם, אך מיד בשמעם שם "מצרים", כיין הכתוב אותם ואותנו לקראת הפגישה עם יוסף (ועיין רש"י לפסוק ג!). בנימין לא נשלח עם "אחיו" (לא עם "בני יעקב"). הוא והם אחים הם, ושוב הפליה בין אחים. מצרימה יורד השבט, ובעיני המצרים, "בין הבאים" ירדו לא "אחי יוסף" ולא "אחי בנימין", אלא בשם הרשמי "בני ישראל". ואולם בעמדם לפני השר משתחווים "אחי יוסף" ליוסף - ונתקיים חלום ראשון. כלל גדול הוא זה ויש לשים לב אליו בזמן הקריאה (וכבר עמדו על כך קדמונינו). לא רק בפי המדברים אלא גם בפי הכתוב משתנה הכינוי בו יכונה איש, ורמז בזה לדברים גדולים וליחסים ולאידאיות. ונקח מעט מהרבה כדוגמה:

[...]

דוגמה שניה: בראשית כא, ט--כ.

אין ישמעאל נקרא בשמו אפילו פעם אחת, אלא בכינויים המראים יחסים אליו.

ט: ותרא שרה את-בן-הגר המצרית אשר-ילדה לאברהם מצחק.

יא: וירע הדבר מאד בעיני אברהם, על אודת בנו.

יד: ויקח-להם וחמת מים ויתן אל-הגר שם על-שכמה ואת-הילד.

טו: ותשלך את-הילד תחת אחד השיחם.

(טז: כי אמרה: אל-אראה במות הילד).

יז: וישמע אלהים את-קול הנער.

כ: ויהי אלהים את-הנער.

הנה רואים אנו, כיצד משתנה הכינוי וכיצד מסתמל בכינוי יחס האנשים הסובבים אותו, שהוא יחס סובייקטיבי: בעיני שרה הוא בן הגר, בעיני אברהם הריהו בנו, בעיני אמו הנהו ילד קטן, רך לאמו, לעולם הוא ילדה גם אם יגדל - ואולם האלקים השומע קולו "באשר הוא שם", בעיניו הנה הוא אשר הוא - "נער" - עלם צעיר.

תרגול: כינוייה של רות בפרק ב

נתבונן בפרק ב:

○ הנער כינה את רות "נערה מואביה" (ו')

○ בועז ונעמי בחרו בכינוי "בתי" (ח, כב). הכינוי מלמד על פערי הגילים, אך גם על עמדתם הנפשית כלפיה.

○ בשיחה בין נעמי לרות הכתוב משתמש בכינויים "חמותה" ו"כלתה".

○ רות מכנה את עצמה "נכריה".

הדיון במשמעות הכינויים פתוח - מטרתנו היא להביא את התלמידים להבחין ולהיות רגישים לכינויים השונים, ולחשוב איזו נקודת מבט או איזו הבנה מציע הכינוי.

באופן דומה נוכל לאפיין את דמותו של בועז.

כדי להעמיק את מיומנות ההיכרות עם הדמות חשוב שנגדיר אילו כלים סייעו לנו: המעשים שעושה הדמות, הדברים שאומרת הדמות, האופן בו דמויות אחרות רואות אותה, השמות והכינויים בפרק (בהקשר הרחב יש התייחסות לכלי נוסף: ארמזים. הוראת הכלי הא רשות).

הקשר אישי - תורת חיים

1. חסד

בפרק ב' פגשנו שתי דרכים של חסד: הראשונה בקיום מצוות מתנות עניים והשנייה בדבריו של בועז לרות. המדרש הבא שופך אור נוסף על החסד בפרק, ומשיב תשובה חדשה לשאלה: מי עושה חסד עם מי. "ותאמר לה חמותה, איפה לקטת היום?"

תני בשם ר' יהושע:

יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית.

שכן אמרה רות לנעמי: שם האיש אשר עשיתי עמו היום.

ולא אמרה אשר עשה עמי אלא אשר עשיתי עמו.

הרבה פעולות והרבה טובות עשיתי עמו בשביל שהאכילני פרוסה אחת". (רות רבה, ה, ט)

2. מתנות עניים- היום

"מצילות המזון" הוא ארגון ירושלמי, שנותן ביטוי מודרני למצוות מתנות עניים (ביטויב תוכלו למצוא סרטונים נוספים על הארגון, וכן על ארגונים דומים כמו "לקט ישראל". בחרנו בסרטון הזה מפני שהוא מדגים שהמקבלים יכולים להיות גם חלק מן הנתינה).

[קישור לסרטון](#)

נצפה בסרטון ונשוחח על מצוות מתנות עניים כיום, ועל הדרך לנתינה מיטבית.

כדאי לקרוא את הכתבה "מחאה חברתית בשדות בית לחם", מאת יעל מילי, ובפרט את החלק המתייחס לעבודתו של עדי נס "רות ונעמי מלקטות".

[קישור לכתבה](#)

הקשר רחב: ארמזים

רמז: בספרי התורה ובנביאים מופיעות פעמים רבות התייחסויות הקושרות באופן מפורש בין ספרים וסיפורים שונים. השימוש בלשון החוזרת מכוון ליצירת קשר בין הסיפורים.

1. ארמז: רות ואברהם אבינו

הרב יהושע בכרך מציין את הדמיון בין דברי בועז לרות: "...הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום" (יא) לבין הניסיון בו עמד אברהם אבינו: "ויאמר ה' אל אברהם לך לא מארץ וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר ארצך".

כך כותבת הרב יונתן גרוסמן: "השוואת ניתוקה של רות הנכרייה-המואבייה מארצה והליכתה לארץ, לניתוקו של אברהם מבית אביו ומסעו שלו לארץ, נועדה כמובן לשבח את רות. דמותו של אברהם משמשת כאב טיפוס לעולה לארץ כנען/האופטימלי, וכמי שברכות ה' מובטחות לו שילוו אותו. השוואת רות אל מייסד האומה הישראלית נותנת גם לגיטימיות לרות המואבייה: היא צועדת בדרך שסלל אבי האומה". (מגילת רות- גשרים וגבולות, עמ' 174-175)

2. ארמז: רות ורבקה

"ותאמר נעמי לכלתה ברוך הוא לה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים" (כ).

דבריה של נעמי שולחים אותנו אל דבריו ש עבר אברהם בבית רבקה: " כז וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסְדּוֹ וְנֶאֱמַתּוּ מֵעַם אֲדֹנָי: (בראשית כד כז).
בין שני הפרקים יש קשרים ענייניים ולשוניים מובהקים, ובראשם המילה "חסד" שחוזרת ארבע פעמים בבראשית כ"ד ושלוש פעמים במגילת רות.
הכתובים מוסיפים וקושרים בין רות לבין בית אברהם, ומלמדים כי רות אשת החסד הולכת בדרכו של אברהם אבי החסד.

3. ארמוז: "וַיִּקַּר מְקַרְהָ" (ג)

הפסוקים הפותחים את הפרק מתארים מקריות: בדרך מקרה רות הלכה ללקוט בשדהו של בועז, בלי שידעה שבוועז הוא קרוב משפחה של אלימלך. ההשגחה באה לידי ביטוי בכך שרות הגיעה בדיוק לשדהו של בועז- המפגש בין רות לבין בועז הוא מפתח לכל ההתרחשות בהמשך.
ניזכר בביטויים נוספים המתארים מקריות: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבִרְהָם הִקְרָה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבִרְהָם" (תפילתו של אליעזר, בראשית כד, יב), "וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מִהֲזָה מִהֲרַתְּ לְמִצְאָ בְנֵי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי" (השיחה בין יצחק ליעקב, בראשית כז, כ). נגדיר את המשותף להם: מה שנראה כמקריות אינו אלא ביטוי להשגחה של ה'.